

הרב אורי שרקי

אורות - אורות מלחמה, פרק י'

מתוך ספר אורות לראי"ה קוק

סיכום שיעור - עוד לא עבר את עריכת הרב

"בגדולת העולם, בהופעת הזיו של קדושת ישראל ברוממותו, אין אחיזה לכל זונים, לכל העומדים מבחוץ, לבסס איזה מוסד הדוחק רגלי אור ישראל, לבצר איזו הארה מיסיתית, מכונה אמונית, אשר תוכל עמוד חוץ ממציאות האומה, כבודה ושפעת יקרת קדשה." בשעה שעם ישראל מאיר - הדתות (הנצרות, האסלאם וכולי) אינן אפשריות, משום שכולם מבינים שהאור (האמת) נמצא ב"כנסת ישראל" (1). "כי האור העליון וזיו היחוד המאוחד, שיסודו העליון, אור האמת בבחירתו, חי בו," האחדות של האלוהות קשורה לעם ישראל (2). "הרי הוא קשור בסגולת ישראל, "ד' אלהיו עמו ותרועת (- ידידות/רעות) מלך בו" (הקב"ה ("המלך") מתרועע (נהיה חבר) של עם ישראל דרך מלכות ישראל. במילים אחרות: כשהכל טוב אז כולם מקבלים מכנסת ישראל את אורה. "מירידת העולם והשפלת הנשמה הישראלית נפרד היחוד העליון ממקור אחדותו ועלה למעלה להרקייע לשחקים." מאז שהעולם ירד בעוצמה הרוחנית שהיתה לו, היחוד העליון איננו גלוי בעולם הזה. כלומר: הוא איננו קשור בצורה ברורה לכנסת ישראל. "בעולם החיים (-בעולם הזה) לא יופיע כי אם נגהי הזהירות של היחוד התחתון," - ישנו ההבדל בין זמן השראת שכינה (וודאות הנוכחות של אלוהי ישראל, או במילים אחרות: זמן יחוד עליון) לבין זמן של סילוק השכינה (במקום הוודאות לאלוהי ישראל ישנה הארה כהה פילוסופית דתית כללית בעולם, או במילים אחרות: זמן יחוד תחתון) (3). בזמן השראת השכינה (זמן היחוד העליון) אנחנו לא רק מתוועדים לאלוהי באמת וברצינות, אלא הגילוי (ההתוועדות) הזה מתגלה דווקא דרך עם ישראל. ובזמן של סילוק השכינה (היחוד התחתון) אז בני האדם בכללותם (כולל הגויים) מרגישים שיש להם מה לומר בעניין האמונה, מבלי לשייך זאת לאלוהי ישראל. "הנשאב מהבורות השאובים ויד זרים בו נוגעת." לדוגמא: הגמרא מספרת שביום שתירגמו את התורה ליוונית היה חושך בעולם במשך שלושה ימים (4). נשאלת מהשאלה: מה כל כך גרוע בתרגום התורה ליוונית? תשובה: משום שתרגום התורה ליוונית מראה על הפיכתה של התורה (מצד הגויים) לספר השייך לתרבות הכללית, ולכן יש לה מספר גרסאות בשפות שונות (יוונית, ערבית, אנגלית... ואפילו עברית). כלומר: העברית (שמסמלת את היהדות) הופכת להיות אחד האופנים של התרבות הכללית, וכך התרבות הכללית האמיתית אינה מיוצגת על ידי ישראל (כפי שהיא אמורה להיות מיוצגת). "וכנסת ישראל תחיל (-תכאב) תזעק בחבליה: אוי נא לי, כי עיפה נפשי." הנפש של כנסת ישראל עייפה. היא מרגישה שאין לה כח יותר. "רזי תורה לחיצונים נמסרו." סודות התורה יצאו החוצה מהיהדות. נשאלת השאלה: מתי רזי התורה הוצאו החוצה? תשובה: בזמן הנצרות. הוכחה: בנצרות יש תיאולוגיה ומוטיבים שונים ומשונים, שאין ספק שמקורם במושגים מתורת הקבלה שלנו. הבעיה נוצרה כשהם תרגמו את המושגים הללו דרך המנטליות הפגאנית שלהם. כלומר: סברה אלילית נכפתה על תורת הקבלה שלנו (5). נשאלת השאלה: איך קרה שנמסרה "תורת הסוד לגויים"? תשובה: בימי בית שני הייתה לנו גאווה והתחלנו להפיץ את סתרי התורה שלנו בפומבי, מבלי לשים לב על איזה אוזניים הדברים נופלים. כלומר: אמרנו דברים המובנים לנו, אך שכחנו שהגויים מפרשים אותנו בצורה אחרת לגמרי. לדוגמא: היהודים אמרו: "אנו בנו בכורו של הקב"ה", וברגע שאוזניים פגאניות שומעות אמירה זו היא הם הופכים אותה למיתולוגיה הנוצרית המוכרת לנו כיום: יש בן לאלוה. (כשהיהודי אומר אמירה כזו אין ספק שהוא לא מתכוון לעבודה זרה. אך שגוי אומר אותה המצב שונה). "התורה נשרפת, גויליה נשרפים ואותיות פורחות," בביטוי "גוילים נשרפים ואותיות פורחות" הרב רומז על סיפורו של רבי חנניה בן תרדיון, שהיה בין עשרה הרוגי מלכות:

כרכו סביבו ספר תורה ושרפו אותו. בזמן שהוא נשרף שאלו אותו תלמידיו: מה אתה רואה? ענה להם: אני רואה "גוילים נשרפים ואותיות פורחות. כלומר: השריפה של התורה איננה מיוחסת לתוכן הפנימי. כוונתו היא שהאומות לא מצליחות לתפוס באמת את אותיות התורה, הן פורחות להן (6). "ולבני ציון היקרים אפר תחת פאר הושם." ישנו פסוק בישיעהו המתאר את שימת הפאר תחת האפר לאבלי ציון: "לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר...". (7). "קמים נבוני לבב בחצות לילה" המקובלים קמים בחצות הלילה לומר תיקון חצות, שבו הם מתאבלים על חורבן הבית. נשאלת השאלה: למה דווקא בחצות? תשובה: השאלה היא מתי מתחיל היום: אפשר להגיד שבעלות השחר או בנץ החמה (8), אך אפשר להגיד שהיום מתחיל גם בחצות הלילה, משום שבזמן זה הנקודה בכדור הארץ שבה יש חצות הלילה מתחילה לפנות אל האור. עד חצות פונים אל החושך ומחצות ואילך פונים אל האור (אפילו שלא רואים אותו). כלומר: בתוך מעמקי החשיכה ישנה נקודת אורה סגולית נסתרת שהמקובלים חשים בה, (9) ולכן יש להם צורך לקום ולעשות משהו, והמשהו הזה הוא תיקון חצות (10). "וידיהם על חלציהם כילודה": המקובלים מרגישים כאב על המצב, ורוצים שהמשיח כבר יגיע. הרב משווה את כאבם לכאבי לידה, שרק ההולדה (של המשיח) תפסיק את הכאב. "על צרת העולם, צרת ישראל, צרת השכינה, צרת התורה, הם בוכים ומבכים." ישנם ארבעה סוגי צער שונים שעליהם בוכים המקובלים: צרת העולם, ישראל, השכינה והתורה (11). "ויודעים הם ומכירים את עמק הצער במקורו ובתולדותיו," יודעים המקובלים שגם לשכינה יש צער בזמן הצרות בעולם הזה. "יודעים הם, שכל הצרות והמחשכים, כל נהרי נחלי הדמים הנשפכים, כל התלאות והנדודים, כל הבוז והמשטמה, כל הרשעה והזהמא, אינם אלא תולדה קלושה מהד הקול של אותו הצער העליון, צער השמים, צער השכינה," כל צער שיש בעולם הינו הד חלש של צער גדול ממנו: צער השכינה. "צער האידיאליות המהותית בהפרדה ממקור תענוגיה, והאידיאליות העליונה ברוחם של הבריות ובחירת האדם, תשובת ישראל ורוממות אצילות הרוח הרציני, היא קשורה" המקובלים יודעים שהאידיאליות שאנו משתוקקים להופעתה קשורה לכנסת ישראל, ולכן הם ציונים. "והם קוראים לתשובה," ולכן הם קוראים לתשובה שהמוטיבציה שלה היא תיקון העולם כולו. "ואנו ליה ועינינו ליה." הרב לקח את הביטוי "אנו ליה ועינינו ליה" מהמשנה בסוכה. שם מתואר שהיו אומרים בסוף שמחת בית השואבה: "אנו ליה ועינינו ליה". פירוש הביטוי: השם "יה" חסר את האותיות ו' ו- ה', שמסמלות את המציאות, את ההווה. מה שאין כן באותיות י' ו- ה' שמסמלות את העתיד, את האידיאליות. ומכאן שכוונת אמירה זו היא: אף על פי שאנחנו יודעים שהעולם כעת הינו שבור והרוס, אנו חפצים להופעת האידיאליות העליונה. כל זה כאמור נכתב על ידי הרב קוק בזמן מלחמת העולם הראשונה, שמסביר איך השברון הפנימי של העולם בזמן המלחמה תבע את הופעת רוח ישראל מחדש, וממילא גם את הקמת המדינה היהודית (12).

הערות:

- 1) לדוגמא: בימי שלמה כל העולם בא לירושלים כדי לשמוע מחכמתו. עוד דבר: פירוש הביטוי "כנסת ישראל": כוח רוחני עוצמתי פוטנציאלי הגלום בעם ישראל.
- 2) פירוש הביטוי "האחדות של האלוהות": הקב"ה מופיע בכל דבר במציאות, גם הטוב וגם הרע.
- 3) אלו ביטויים שמשתמשים בהם המקובלים כשהם מסבירים את ההבדלים בין "שמע ישראל" ל"ברוך שם כבוד" ("שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" הוא יחוד עליון ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" הוא יחוד תחתון). דווקא בזמן שיש יחוד העליון (זמן השראת שכינה) ברור לכולם מיהו אלוהי ישראל, ובגלל זה נאמר ביחוד העליון דווקא

"שמע ישראל". מה שאין כן ביחוד התחתון, שבו נאמר על כבוד ה' בצורה מעורפלת: "...כבוד מלכותו..." לא משמע של מי הכבוד.

עוד דבר: דוגמא ליחוד תחתון: יש דבר הנקרא "אחוה בין דתית": כנס של אנשי דת מכל העולם. הכנס הזה בעצם אומר: כולנו מדברים על אותו דבר עליון ונשגב שאין אנו מבינים אותו, אז למה לריב עליו? במילא אף אחד לא מבין אותו. כלומר: ביחוד התחתון אין אנו נפגשים באופן חוויתי עם האל ולכן כל סוגי האלוהות בעולם נראים לנו אותו דבר. היחוד התחתון קיים גם בעברית של ימינו. הסבר: כיום אנו משתמשים בשמות שונים של הקב"ה (לדוגמא: ה', אלוקים, הקב"ה, הא-ל, המלך וכולי) מבלי להבין מה משמעות כל אחד מהשמות. כלומר: בזמן שהיחוד התחתון שולט בעולם כול שמות הקב"ה מחוסרי משמעות, ועל זה אמר הנביא: "ימים רבים לישראל ללא אלוהי אמת". אך בזמן שהיחוד העליון שולט, כל שם של הקב"ה מבטא חווית מפגש אחרת לגמרי (לדוגמא: אנו אומרים בתפילה: "אלוהי אברהם אלוהי יצחק...". דבר זה לא מובן מאלי: איך יכול להיות שמי שהוא אלוהי אברהם הוא גם אלוהי יצחק? הרי אם נשאל את שניהם הם יגידו עליו דברים שונים לגמרי! אלא שהנבואה חידשה לנו שאלוהי אברהם הוא גם אלוהי יצחק. כלומר: הייתה להם השקפה מיוחדת ושונה כלפי הקב"ה שהתבטאה בשמות שונים).

עוד דבר: ישעיהו (פרק נט') מתייחס לעניין זה באומרו: "ויראו ממערב את שם ה' וממזרח שמש את כבודו... ובא לציון גואל". הנביא מחלק את העולם למערב ומזרח: יש לו הרגשה שהמרחבים התרבותיים אינם זהים. ולכן הוא אומר: במערב יראים את שם ה', ובמזרח יראים את כבוד ה'. אך עם ישראל יודע לאחד את שתי ההכרות הללו להכרה אחת: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". "שם" מלשון קירוב, "כבוד" מלשון ריחוק. כלומר: במזרח היראה שולטת, ובמערב האהבה שולטת, ועם ישראל יודע לאחד את הכול להכרה אחת: אהבה ויראה (לדוגמא: אצל הנוצרים הכל קלאסי, קל השגה, יפה, נוצץ וכולי. אצל המוסלמים הכל יותר תובעני, קשה, וכולי).

4) נשאלת השאלה: והרי במקום אחר בגמרא כתוב שמותר לתרגם את התורה ליוונית, אז מדוע היה חושך בעולם שלושה ימים כשתרגמו אותה? תשובה: כשתורגמה התורה ליוונית הכוונה של המתרגמים הייתה להפוך את התורה לחלק מהתרבות הכללית, ובכך למחוק את שם ישראל. אבל כשאנו קוראים את התורה ביוונית בבית הכנסת (כמו שנהגו מספר קהילות בעבר) כוונתנו שונה: אנו מלקטים את היופי שיש באומות העולם ומוסיפים אותו לקודש, מבלי לעקור את הקודש ממקומו, ולכן תרגום מסוג זה מותר.

5) וזאת, הוכחה לקדמוניותה של תורת הקבלה: אם כבר לפני אלפיים שנה יכלה דת כמו הנצרות להתפתח מתוך היהדות זאת הוכחה שתורת הקבלה הייתה קיימת אז.

6) נשאלת השאלה: מדוע נענש רבי חנניה בן תרדיון עונש כל כך חמור? מה כבר עשה? תשובה: הגמרא עונה שהוא נענש כי בגלל שהוא היה הוגה את ה' באותיותיו. שואלת הגמרא: איך רבי חנניה עבר עבירה זו, והרי ברור שהוא מכיר את ההלכה? עונה הגמרא: הוא היה עושה זאת כדי להתלמד, וכדי להתלמד מותר להגות את ה' באותיותיו. שואלת הגמרא: אז מדוע בכל זאת נענש? עונה הגמרא: משום שהוא היה לומד זאת בפרהסיא. נשאלת השאלה: למה רבי חנניה היה מעוניין להגות את ה' באותיותיו (אמנם על מנת להתלמד, אבל) דווקא בפרהסיא? תשובה: הוא רצה להביא את הגאולה יותר מהר. הסבר: הסיבה שלא אומרים את שם ה' באותיותיו מלכתחילה היא בגלל ששם זה מבטא תוכן עתידי. לדוגמא: בעולם הזה משתמשים בשם אדנות ולא בשם הוויה, וזאת משום שהאדנות בעולם היא המגולה ושם ההוויה הינו כמוס בשל היותו מבטא תוכן עתידי. רבי חנניה רצה לקדם ענייני גאולה ולכן אמר את השם הכמוס העתידי כבר בזמנו. כלומר: הוא הקדים את המאוחר. וכשאדם רוצה לחיות בעולם מושלם כשהעולם איננו כזה התוצאה היא שהתורה נמסרת לחיצוניים ונשרפת.

7) ולכן נוהגים בתשעה באב לא לשים תפילין בשחרית, אלא לשים אפר, שתפילין מכוונות "פאר".

8) "עלות השחר" זה מצב שבו קרני האור הראשונות מופיעות בבוקר. "נץ החמה" זה מצב שבו כדור החמה כבר הופיע במלואו בשמיים.

9) שהרי נשאלת השאלה: איך אדם יודע שהגיע זמן חצות (פעם לא היו שעונים)? תשובה: הוא הרגיש שמהו משתנה בהווה, ושהוא צריך לעשות משהו. כמו שכתוב בתהילים: "בחצות לילה אקום להודות לך".

10) נשאלת השאלה: מה הקשר בין "תיקון חצות" לאבלות על בית המקדש? תשובה: בית המקדש תפקידו להאיר העולם. וכשאינן בית מקדש עיני המקובלים יודעות להבחין מתוך החושך הקיים (הגלות) באור העתידי (בחזרתו של בית המקדש). "תיקון חצות" מסמל דרך זו של ראית האור מתוך שיא החושך.

11) דוגמא למקובל שכואב לו על כאבי העולם: הרב קוק. בזמן מלחמת העולם הראשונה הרב קוק שהה בשווייצריה שהייתה נטרלית ולא הורגשה בה המלחמה, והעיד על עצמו בכרך ג' של אגרות ראייה שכל כולו נתון בצער של העולם שהולך ומתמוטט במלחמה. כלומר: היה כואב לרב קוק על מצבה של האנושות במלחמת העולם.

12) נשאלת השאלה: האם ספר "אורות המלחמה" בכלל תקף בימינו? ברור שלתקופת הרב קוק הספר היה תקף, אך האם טענות הרב תקפות גם בתקופתנו? תשובה: כמו שתורתנו הנצחית כתובה בהקשרים ההיסטוריים שהיו בזמנה כך גם ספר אורות. לדוגמא: ישנה הדגשה עצומה בתורה על האיסור לאכול דם: "רק חזק לבלתי אכול את הדם". לכאורה זו הדגשה מוזרה: למי יש היום חשק לאכול דם? תשובה: כנראה שבתקופה שבני ישראל יצאו ממצרים ההשתוקקות לאכול את הדם הייתה גדולה. וכיום כשהמציאות השתנתה עלינו להבין את התוכן הנצחי שמופיע דרך אותם נתונים היסטוריים.

השאלה היא: האם הרב קוק היה אומר את דבריו גם היום, והתשובה שכנראה שכן. משום שיש היום התפתחות עצומה בכל ערכי החיים, ועצם זה שיש נפילות מוסריות ואובדן דרך זה חלק מההתפתחות של החיים. ובכלל: טבע העולם שבמהלך כל התפתחות יש משברים.

נשאלת השאלה: האם הרב קוק בחיבורו את ספר אורות בא להצדיק את החילונות? תשובה: לא להצדיק אלא להסביר. למשל: כאשר מסבירים למה ילד עשה משהו רע, מסבירים שיש לו נתונים כאלה ונטיות כאלה. ההסברים הללו לא באים להצדיק אלא להסביר. כלומר: יש תפקיד לחילונות ולכפירה. שהרי ה' מולך בכול: "ומלכותו בכל משלה". ולכן מי שרוצה להבין את דרכי ה' צריך להבין את המציאות כולה.